

France Šušteršič

DRENOVCI PRVIČ V KRIŽNI JAMI

Badiurov tekst, ki sledi, je bil kot zgodovinski dokument še kako pomemben za društveno zgodovino, pravzaprav planiran za eno naslednjih številčk Glasu podzemlja (2025 ...). Zimsko (2024) dogajanje v Križni jami pa jo je potisnilo v tarčo javnih občil in pokazalo se je, da tudi o tako znani jami še ne vemo vsega. Zato ji uredništvo utemeljeno daje prednost. A preden zagazimo v zgodovino, samo dve informaciji, namenjeni predvsem mlajšim članom.

Pokojni R. Badiura je bil eden izmed članov začetkoma še planinsko-smučarskega kluba Dren (poleg njega sta med drugimi bila člana tudi Pavel Kunaver in Ivan Michler). Ko se je leta 1910 ustanovljalo naše društvo, je manjkalo članov, ki bi res hodili v jame. Ustanovitelji so pritegnili Drenovce in ti so zaorali, kot je treba. Utemeljeno jih imamo za pionirje našega društva. Zakaj pa je to pomembno? Zato ker je društvo bilo ustanovljeno še leto pozneje, kot se odvija Badiurova zgodba. Torej Drenovci niso bili samo to, kar sem zapisal malo prej. Ostalo predzgodovino pustimo za drugič. Razen ...

Po prvi svetovni vojni se je naše društvo lotilo Križne jame šele v začetku 30-ih let. Michler se je o raziskavi razpisal v *Proteusu* (leto 1934, letnik 1, strani 97–98: Ivan Michler, Križna jama). Tam navaja: »Omeniti je še, da so jama raziskavali po vojni tudi dijaki pod vodstvom prof. Presla in 1. 1926. prodrlji po potoku navzgor v precejšnjo daljavo. (Mentor, dijaški list, letnik 15, 1927–28.)« Zaradi nepopolnega navajanja je identiteta vodje (»Močerad«) ostala nerazčiščena. Šele v zadnjih letih sem s pomočjo sorodnikov pok. prof. Maksa Prezlja ter jamarja M. Kržiča zbral dovolj dokumentov, da lahko zapišem: vodja raziskav je res bil legendarni profesor kemije Maks Prezelj. Informacija je pomembna zato, ker je dotlej »veljalo, da se Križna jama konča s prvim jezerom.« Hm – tudi to informacijo bo treba popraviti. A o tem drugič.

Zdaj pa k stvari! Jezik je kajpak nekoliko arhaičen, a tudi to ima svoj čar.

Križna jama. Spisal Rudolf Badiura, Dom in Svet, 1. 1909, 30–33.

Malo je dežela v naši monarhiji, ki bi se mogle ponašati s tolikimi in tako različnimi prirodnimi krasotami in znamenitostimi kot ravno naša domovina. S ponosom se oziramo na naše Alpe in sinjo Adrijo, prikazni, ki tako globoko prešinjajo človeška čuvstva. Toda še nekaj imamo, nekaj, pred čimer ne strmi le samo oko domačinovo, ampak še posebno tujčevo, ki se kar ne more načuditi tem nenavadnim čarom, ki odlikujejo še posebno našo zemljo pred drugimi. In to so naše kraške jame! Borni Kras, koliko bogastva v naravnih, le tebi danih, divotah krijejo tvoje puste, kršne pokrajine! Postojna, oba Škocijana, Divača, Nabrežina. Koliko zvedavih prijateljev prirode izvabite sleherno leto v bajno kraljestvo Hadovo!

Povprečno malo zanimanja vzbuja pri nas znamenita Križna jama pod enakoimenovano goro na vzhodnem delu znanega Cerkniškega jezera. Res, da se slednja ne more meriti z veličastnostjo Postojnske jame, ki je in ostane morda še dolgo edina svoje vrste, vendar jo smemo prištevati najinteresantnejšim jamam po njenih bogatih zakladih ostankov diluvialnega jamskega medveda (*Ursus spelaeus Roseum*). O tem pričajo zanimivi rezultati izkopavanja dunajskega geologa Friedr. v. Hochstetterja iz leta 1878 in 1879.

Omenjeno jama sem spoznal še kot dijak na počitnicah v Ložu, od katerega je oddaljena komaj eno uro. Natančneje pa sem se bavil ž njo posebno v suhih zadnjih dveh poletjih s svojim tovarišem, ki je ob tej priliki posnel več njenih motivov, ki naj pomorejo k boljši sliki pri zelo skrčnem spisu potovanja po glavnih progah te zanimive jame. Zadnja postaja za obiskovalca Križne jame je Rakek ob južni železnici, a odtod do jame je še tri ure peš. Že ta pot preko Cerknice, Martinjaka, Grahovega samnasebi je zanimiv, ker ti nudi, da se seznaniš mimogrede obenem tudi s prostrano zeleno planjavo, katero preplavlja periodično vsako leto Cerkniško jezero v vznožju prostranih senožeti košate Slivnice in pa desno kosmatega Javornika. Najkrasnejši pregled čez to pokrajino imaš s klanca pred Bloško Polico, kjer si

pa tudi že skoro ob svojem cilju, kajti do jame je odtod le še dobre pol ure.

Svetujem, da si najameš tu vodnika, če ni maš ravno družbe, ki ji je jama dovolj znana, kajti izgubiti se v tej jami pač ni težko, če si sam v tem labirintu, pa imej potem še tako dobro busolo in acetilenko. Jama je namreč zelo razvita in dolga, če vračunaj samo glavnejše njene proge, približno 1650 m.

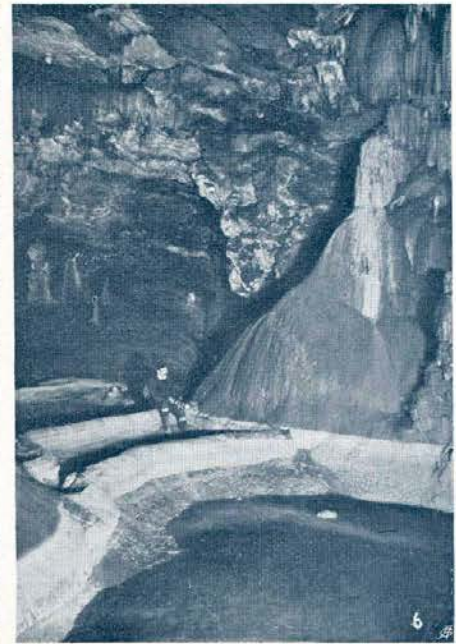
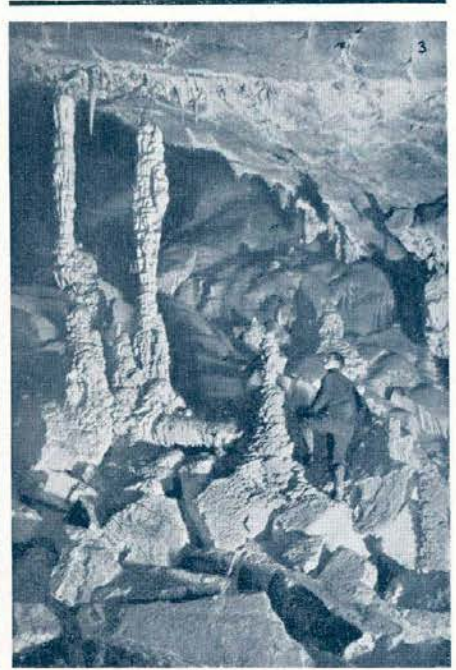
Vhod leži skrit med skalami v gozdu na severni strani Križne gore zelo obiskovane božje poti, komaj deset minut pod deželno cesto, ki vodi mimo v Lož. Do vhoda je tudi rdeče markirano od S. P. D.

Mrzel hlad te že obide nekaj minut pod vrhom vlažne terase, vrh katere ugledaš na drugi strani spodaj trikotu podobno črno odprtino. Pomikajoč se navzdol pod črnoopaljen jamski obok, opaziš v desno steno pod črko M. L. vsekano letnico 1825, kar priča, da je jama že dolgo obiskovana. Velikanski prostor se ti razširja čimdalje stopaš tu navzdol po že dobro uglajeni poti. Tla ti še razsvetljuje nekoliko časa dnevna luč, a visoki strop nad teboj ti le dobra acetilenka slabo osvetli.

»Cela cerkev bi se tu lahko šestkrat zasukala,« tako ti definira originalni Bločan dimenzije 70 m dolge, in 20–15 m široke in istotoliko visoke te dvorane.

Na dnu te dvorane si že tudi ob razpotju. Na desno v smeri proti jugu se loči pod nizkim stropom pot v malo Medvedjo jama in k šumečim Breznom, kamor pridemo še pozneje. V levi steni pa zija globoka in široka kotlina, kjer si nabereš kaj jamskih hroščev. Pot po glavni progi k jezeru, – kar si hočemo najprej ogledati – vodi pa naravnost naprej v že pričeti smeri.

Med semtertja v pravem neredu razmetanimi skalami in deloma čez njih široke ploskve se dviga pot navzgor ob desni steni. Le-ta je prevlečena in ozaljšana semtertja, posebno pa v manjših obokanih odprtinah in kotlinah, s čisto belo ali bledorumenkasto, ostro blestečo se sigo, ki služi po mnenju večine obiskovalcev te jame menda samo za to, da se na nji ovekovčujejo s svojimi hieroglifi. (Treba bo kmalu skrinjice za spominsko knjigo in vizitke!) Pot se nato polagoma prevale čez par gričev, med katerimi leže precej globoke doline, in jih je najbolje desno obiti, nakar te že

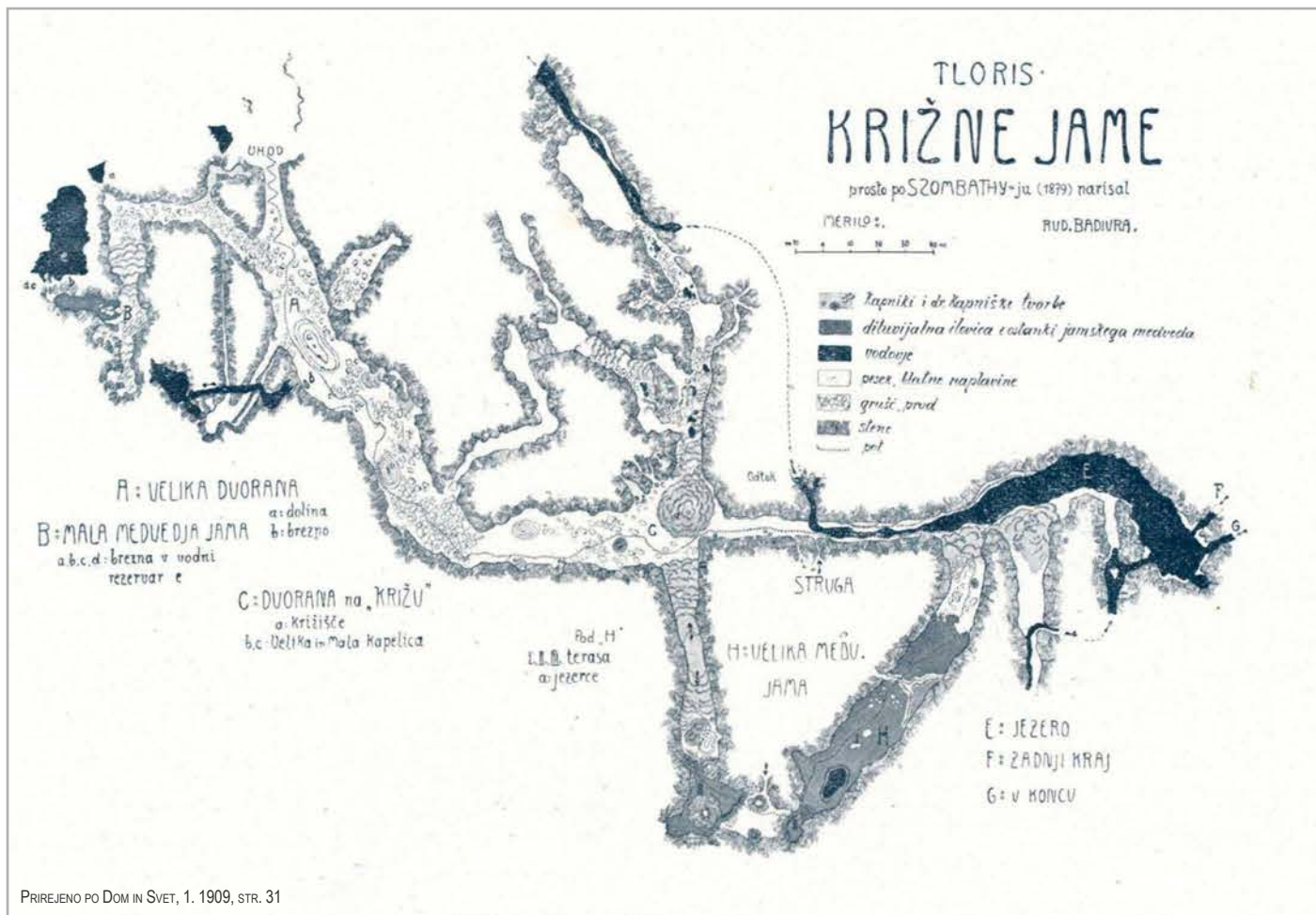

KRIŽNA JAMA PRI LOŽU

1. Velika in Mala Kapelica
2, 3, 5. Motivi iz Zadnjega kraja

FOTAGR. BOGUMIL BRINŠEK

4. Koncem III. terase v Vel. Medvedji jami
6. Jezerce v Vel. Medvedji jami

PRIREJENO PO DOM IN SVET, 1. 1909, STR. 31

tudi sprejme v par minutah prvi večji »beli mož«, kapnik, v drugo dvorano »na križu«. Nova dvorana nam ne kaže sicer tako ogromnih dimenzij kot prva, vendar je široka krog 30 m in je ena izmed najinteresnejših v tej jami. Ona tvori nekako središče jame in obenem kaj zanimivo križišče, kjer se spajajo – prav v podobi križa – štirje glavni jamski rokavi (glej tloris). Naravnost naprej v dosednji smeri – proti vzhodu – je jezerska struga z jezerom, na tvoji levici se odpira širši rov v severno steno, ki se razvije kmalu v mnogo drugih s plitvimi lužami kakor tudi globokimi tolmoni, na desno, t. j. proti jugu, pa se dviga po rovu v stopnjujočih se trdih terasah trda in precej debela vapnenčeva skorja, v kateri so izdolbljene premnoge večje in manjše »kotanjke« v vseh mogočih obzrcih, in se ti zdi, kakor da bi bile tu notri vdlane same skledice. Ta slednji rov je spajal nekdanje veliko Medvedjo jamo s to dvorano, sedaj pa sta strop in tla že prirastla skupaj in se zasigala.

Na čemer ti obtiči – rekel bi – najprej pogled, ko stopiš v to dvorano, še preden si se orientiral po teh navedenih rovih, to sta dve gori, ali bolje, eden špičast stožčast grič in v mali razdalji naprej levo košata gora »Križišče«, ki kipita iz zložnih tal

navzgor. Ako hočeš to slednjo nakapano goro videti bolje in celo, se potruji malo niže do vhoda v jezersko strugo. To ti je kolos! Razširja se v spodnjem premeru do 20 in v višino od 8–10 m; raskava in umazanorjavkaste barve je omenjena gora, toda če zležeš pozneje nanjo, opaziš na mnogih mestih lepo bledorumenkasto in kristalnobelno skorjo s kapniškimi nastavki, ki krasno odbijajo svetle acetilenkine žarke. Koliko kapljic je pač moralo pasti tu-sem, dokler se je nakopičil tak velikanski kup!

Še en lep prizor se ti nudi v severni steni te dvorane, ki je morda izmed vseh dosedaj navedenih najmikavnejši, t. s. »Velika in Mala Kapelica«, kakor mu je ljudstvo samo nadelo ime. Divno je to videti s Križišča, če ti kdo osvetli obe krasni kotlini s poleg stoječimi kot alabaster prosojnimi velikimi stebri. (Glej sličico 1.)

Pa k »Jezeru«:

Semkaj dospeti ni ravno vedno lahko brez čolna ali če se ne slečeš, ampak le poleti. – V jezersko strugo moraš zaviti z dvorane desno navzdol ob Križišču, kjer srečaš več lepих stebrov – stalagmitov in dospelš čez kakih 40 m do jezerskega odtoka v levo – 3 m visoko in 1 ½ m široko – oglodano odprtino. Iz odtoka navzgor se

vlečejo po strugi krasna tla, ki so čisto izprana, rumenkaste barve z nagubančeni malimi grebenčki. Podoba teh tal prav lahko primerjaš gladini mirnejšega potočka, kadar goni navzgor močan veter. Na obeh plateh struge se dvigajo do 6 m visoke stene v paralelnih vodoravnih skladih, kar si že večkrat imel priliko opazovati posebno na severni steni. Toda te stene so popolnoma drugačne ko prejšnje, namreč črnkaste in gladko izjedene, kot da so v njih sami odtiski malih školjk, kar karakterizira vodne jamske predore.

Semtertja, čimdalje stopaš po tej strugi, opažaš že večje in manjše luže ali pa sploh ne opaziš kristalnočiste vode, čofneš vanjo in tako občutno sklepaš, da ne more biti več daleč do »velike luže« – jezera. Le-to se začanja kakih 50 m od omenjenega odtoka in je poleti približno 120 m dolgo in 20 m široko. Pogled – ob zadostni razsvetljavi – na to mirno, temno gladino, obrobjeno z zelenkastomodrim robom ob kraju, je res nekaj lepega ...

Škoda le, da ni nobenega čolna več. Kako prijetno bi se bilo voziti tod in vsakdo bi si lahko ogledal tudi »Zadnji Kraj«¹ in »Konec«, ne da bi se mu bilo treba plaziti čez strme in ostrorobate »Frdamane Police«! No, včasih – ali bolj redko – prideš tudi

spodaj, ko jezero ob hudi, dolgi suši dovolj usahne, v divni »Zadnji kraj«, kjer se nahajajo krasni motivi še nepobitih kapnikov. (Glej slike št. 2., 3. in 5.) – Ta kraj nama je že od prvokrat posebno ugajal, in zmerom se z veseljem spominjam na lepe urice, ki sva jih tu prebila. V tem kraju sva počivala, se krepčala in menjavala karbid za svetilke, najine najboljše vodnice in najzvestejše spremljevalke v tej večni noči ... Morda bi koga tudi zanimalo vedeti, kakšen je »Konec«. – Vanj prideš prav lahko brez posebnih plezalnih spretnosti. Preplezaš le na levi 1 ½ m visoko navpično steno nad jezerom in čez kakih 10 m stopiš že na sipine; dalje ne moreš več. Na levi pod zelo nizkim stropom se razteza velik rezervoar, ki je pa več metrov vzvišen nad gladino jezera, na desni spodaj pa zija široko Vel. Karlovci podobno žrelo, v katerega se po kaskadah izliva voda iz rezervoarja.

Slednjič še na medvede! V Veliko Medvedjo jamo! Vrniti se moramo na spodnji konec jezera in se vzpeti nad bregom čez strme in zelo spolzke blatne terase, nakar vstopimo v ozke a visoke tesni. Tla so še

vedno blatna in zelo spolzka in semtertja belo pegasta, kakor da so polita z mlekom, zlasti pod levo steno, po kateri se cedi raztopljen čisti, beli vapnenec.

V tej novi jami se vrste trije vrhi, terase (I, II, in III.), druga za drugo, vmes pa so precej globoke in prostorne doline. Na prvo teraso, ki je izmed vseh teh najlepša, prideš po blatni soteski kmalu nato, ko si prestopil po že preperelem hlotu – »mostiček« – ozek jarek. Planotica, na katero sedaj stopiš, je prav krasna. Nad teboj ti osvetli acetilenka ne visok a popolnoma raven, kot žagan strop, s katerega visi nebroj (lepih) čistih, belih, malih kapnikov, z ravnih tal pa se dvigujeta posebno dva lepa fantastična, močna stalagmita kot spomenika. S teh pa ugledaš spodaj dolino, v kateri leži malo 10 m dolgo »Jezerce«, ki je kroginkrog zagrajeno z debelo belo vapnenčevo skorjo in prav zanimivo, da si ga ogledaš od blizu. To jezero je le kotanja v večjem stilu, ki ji slede še dve manjši proti levi steni navzgor. (Sličica 6.)

Ob »Jezercu« kakor vrh terase nad njim si že opazil lahko mnogo kosti. Razmetana, kot manjše kamenje, leže tu kroginkrog

medvedja rebra, stegna, vretenci in mnogo drugih. Še več jih je na drugi in tretji terasi, kjer je izkopaval po medvedjih ostankih že imenovani geolog Hochstetter. Najbolje opazuješ te ostanke na drugi terasi (Hochstetterjeva zakladnica), ki se tišči malodane skoro stropa in se lahko sključen splaziš skozi njo navzgor. Vrh terase med dvema vapnenčevima skorjama je plast, v kateri vidiš kosti prav v prvotni legi, in če le količkaj pobrbaš po njej, se rušijo preperete kosti s prstjo vred navzdol. Odkod tod toliko teh živalskih ostankov? – Dr. Ad. Schmidl, ki je razkopaval tod že pred Hochstetterjem, in je slednjega tudi pozneje opozoril na to bogato zalogo, je menil, da je voda od zunaj naplavela te medvedje kosti. Hochstetter pa je to mnenje ovrgel in po kratkem a temeljitem razkopavanju konstatiral, da se ne

¹ Jamskih kotov »Zadnjega Kraja« in »Konca« ne omenja Hochstetter v svojem spisu, niti ni označen na njegovi karti; bržkone vsled vode ni mogel priti do njih, sicer se mi zdi nerazumljivo, da ne bi omenil tega divnega kraja v tej jami.

nahajajo ti medvedji ostanki na sekundarni, ampak na prvotni legi, da so živali šele tu poginile, kjer leže njih drug vrh drugega nagromadeni okostnjaki mladih in starih eksemplarjev in so se ohranile celo najnežnejše koščice.

Nastopila – tako si razlaga Hochstetter – in pritisnila je najbrž močna povodenj v jami. Begajoče živali so se jele umikati pred vodo in so slednjič, ko jim je bil izhod zaprt, pribežale na najvišje kopne kraje v jami. Toda voda jih je dosegla tudi tu, jih zajela in zakopala med blatno naplavino. Ker je množica ostankov izredno velika, na tisoče eksemplarjev, ni najbrže tu

zakopan en sam rod, marveč leže tu generacije in generacije, ki so vse na enak način podlegle enakim periodično ponavljajočim se katastrofam.

Da ni bil ta kraj njih običajno prebivališče, ampak le pribežališče v skrajnosti, se sklepa iz tega, ker se ni našlo poleg medvedjih nobenih ostankov drugih živali. Gotovo so namreč medvedje privlačevali seboj naropane druge živali, da se tu nad njimi »v miru« maste, a o teh se dosedaj ni ničesar zasledilo. Brez dvoma so bili torej ti kraji le njih skrajno, zadnje pribežališče, kamor so se zatekli, iščoč rešitve, kajti ti kraji so popolnoma temni, skoro najbolj

oddaljeni v tej jami in v najvišji legi ravnotako kot v Mali Medvedji jami.

Oglejmo si še to!

Že v začetku sem bil omenil, da se odcepi pot v Malo Medvedjo jamo koj na desni pod glavnim vhomom v Križno jamo.

Črez veliko kopico debelega gruščča prideš navzdaol na lepo nakapana, trdna tla, ki se zložno napno levo navzgor. Preddaleč na desno ti ne svetujem, kajti tam zija brezno ... Čim višje stopaš po valovito razoranih tleh, koder vidiš polno kotanj in svetleče se sige na stenah, tembolj se spušča k tlom strop, ki je na koncu opt na širok a nizek podboj, mimo katerega se

malo sključen splaziš v gornji, zadnji del Male Medvedje jame. – Vstopiš v malo dvorano s precej nizkim, črnim stropom. Pod komaj za komolec ali $\frac{1}{2}$ m debelimi kamenitimi skladi vidiš že polno razmetanih kosti, slično kot v prejšnji Vel. Medvedji jami. Ko si pa slednje ogleduješ, ne spuščaj se preveč v desni konec, kjer zijajo kar trije prepadi v že omenjeni globoki vodni rezervoar, ki leži kakih 35–40 m spodaj in je še nepreiskan. Ako vržeš vanj kamen, ki pade po več sekundah v vodo, začuješ zamolklo bobnenje in pljuskanje valov ob stene. Prava groza pa te obide v tem delu jame, ako stojiš ob teh prepadih

kdaj spomladi ali pa par dni po kakem nalivu. To je šumenje in bobnenje, ki bije na ušesa novemu obiskovalcu te jame še potem, ko je zopet zazrl blagodejno dnevno luč, svetlobo žarkega solnca, ki se ti zdi, da sedaj, ko si prišel iz te teme, veliko lepše obseva zeleno prirodo. Ogledali smo si površno to zanimivo jamo. – Oni prijatelj narave, ki se zanima i za njena skrita čudesa, pa naj se ne zadovolji s tem, ampak naj se seznanj z obširnejšim delom Ferd. v. Hochstetterja: »Die Kreuzbergerhohle bei Laas in Krain und der Höhlenbär« (1881) in si jo o priliki ogleda na lastne oči.

Slična jama z ostanki jamskega medveda se nahaja pri nas še pod vrhom Mokrice v Kamniških planinah. Našel jo je znani naravoslovec župnik Robič, katerega se živo spominjajo še na Šenturški gori nad Kamnikom. Ljubljanski muzej hrani že od leta 1840. okostje manjšega eksemplara jamskega medveda, ki je bil prenesen iz omenjene jame. Skeletov jamskih medvedov iz Križne jame pa, žalibog, še dosedaj zastonj iščemo v našem ljubljanskem muzeju, kajti Hochstetter je odnesel vse s seboj na Dunaj; z njimi se ponaša mineraloški kabinet dvornega dunajskega muzeja. ■